

ISSN-0132-6058

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის

მეცნიერება

ისტორიის,
არქეოლოგიის,
ეთნოლოგიისა და
ხელოვნების
ისტორიის
სერიის

1

2016

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მაცნე
PROCEEDINGS OF THE GEORGIAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES

ისტორიის
არქეოლოგიის
ეთნოლოგიისა და
ხელოვნების ისტორიის
სერია

Series
of History,
Archeology,
Ethnology
and
Art History

თბილისი
Tbilisi

1. 2016

სარედაქციო კოლეგია:

ზაზა აბაშიძე, ზურაბ აბაშიძე, ზაზა ალექსიძე, ომარ გოგიაშვილი, მარიამ დიდებულიძე, სერგო ვარდოსანიძე, ბუბა კუდავა, გიორგი ლორთქიფანიძე (პასუხისმგებელი რედაქტორი), გურამ ლორთქიფანიძე, დავით ლორთქიფანიძე, მარიამ ლორთქიფანიძე, ლია მელიქიშვილი, როინ მეტრეველი (მთავარი რედაქტორი), დავით მუსხელიშვილი, ოთარ ჟორდანიას, კიაზო ფიცხელაური, კახა შენგელია, ნანა ხაზარაძე, ოთარ ჯაფარიძე.

Editorial Board:

Zaza Abashidze, Zurab Abashidze, Zaza Aleksidze, Mariam Didebulidze, Omar Gogiashvili, Otar Japaridze, Nana Khazaradze, Buba Kudava, David Lordkipanidze, Georgi Lordkipanidze (Editorial Manager), Guram Lordkipanidze, Mariam Lordkipanidze, Lia Melikishvili, Roin Metreveli (Editor), David Muskhelishvili, Kiazoo Pitskhelauri, Kakha Shengelia, Sergo Vardosanidze, Otar Zhordania.

ტექსტის

რედაქტორ-კორექტორი: ირმა რუხაძე

Text corrector-editor: Irma Rukhadze

კომპიუტერული

უზრუნველყოფა: პაატა ქორქია

Computer design: Paata Korkia

© Georgian National Academy of Sciences, 2016

როინ მეტრ

მარიამ ლ

გურამ ლორ

„რომანო

ომარ გოგი

არჩილ ჩაჩ

საკითხ

ზაურ გუმა

კიაზო ფიც

ლუკა ა

ველის

კვალი

კიტი მარაბ

როგორ

ლეილა ხუ

ტენდე

გიორგი ლ

ისტორ

(ანტიკ

მერაბ კალ

კონსტანტ

მივხე

ჯაბა სამუ

ისტორ

ნონა ხარა

ლირსე

როინ მეტ

მარიკა ლ

ისტორ

მიტროპო

გამონ

ლევ ანინ

ავთანდი

რუსუდა

ახალი ნ

შინაარსი

ივანე ჯავახიშვილი - 140

როინ მეტრეველი. დიდი მეცნიერი, ღირსეული მამულიშვილი.....5

საქართველოს ისტორია

მარიამ ლორთქიფანიძე. მეფე საქართველოში 16

გურამ ლორთქიფანიძე, მარიკა მშვილდაძე. ქართლის (იბერია) სამეფოს „რომანიზაციის“ კულტუროლოგიური ასპექტები (I-III სს.).....26

ომარ გოგიაშვილი. ილიას ევროპული იდეოლოგიურ-პოლიტიკური ორიენტაცია.....41

არჩილ ჩაჩხანი. 1918 წელს აფხაზეთში გადმოსხმული ოსმალური დესანტის საკითხისათვის54

ზაურ გუმბაშვილი. პანკისის ხეობის პრობლემები და სამომავლო გეგმები74

არქეოლოგია

კიაზო ფიცხელაური, მიხეილ ელაშვილი, გიორგი კირკიტაძე, ლევან ნავროზაშვილი, ლუკა ადიკაშვილი, ზურაბ ჯანელიძე, გიორგი ასათიანი, აკაკი ნაღარაია. შირაქის ველის პალეოგარემოს რეკონსტრუქცია - პირველი სახელმწიფო ფორმირების კვალი სამხრეთ კავკასიაში86

ხელოვნების ისტორია

კიტი მაჩაბელი. ადრეული შუა საუკუნეების ქართული რელიგიური პორტრეტი, როგორც კულტურული, სოციალური და პოლიტიკური ფენომენი..... 100

ლელია ხუსკივაძე. შუა საუკუნეების ქართული ჭედურობის მხატვრული ტენდენციები X-XI საუკუნეებში 112

ისტორიული გეოგრაფია

გიორგი ლალიაშვილი. კიდევ ერთხელ იორ-ალაზნის ორმდინარეთის ისტორიული გეოგრაფიის ზოგიერთი საკითხის შესახებ (ანტიკური ხანის იბერია-ალბანეთის საზღვრის პრობლემა) 121

ისტორიოგრაფია

მერაბ კალანდაძე. საქართველოში მსოფლიო ისტორიის შესწავლის ევოლუცია 139

დისკუსია და განხილვა

კონსტანტინე ფხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, დავით კურცხალია. მივხედოთ ქართულ ენას 149

ქართველოლოგიის გამოჩენილი მოღვაწენი

ჯაბა სამუშია. ექვთიმე თაყაიშვილის მიერ „თურქეთის საქართველოს“ შესწავლის ისტორიიდან 159

ნონა ხარატიშვილი. აკადემიკოსი შალვა ამირანაშვილი ღირსეულად განვლილი ცხოვრების გზის დასაწყისი 176

როინ მეტრეველი. შოთა მესხია - 100 186

მარიკა ლორთქიფანიძე, როინ მეტრეველი, გიორგი ოთხმეზური. ქართული ისტორიოგრაფიის ღირსეული წარმომადგენელი (პროფ. დ. გვრიტიშვილი)..... 194

ცნობები და შენიშვნები

მიტროპოლიტი დანიელი. ქრისტიანული ფასეულობები და თანამედროვეობის გამოწვევები..... 199

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ლევ ანინსკი. Излучение Кавказа “Трупины”..... 204

ავთანდილ არაბული. მნიგნობართა ღვანლის გამომარჩინებელი..... 207

ქრონიკა და ინფორმაცია

რუსუდან ლაბაძე. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილებაში 209

ახალი წიგნები 219

იური კონფერენ-
ტაციისადმი.
ხალი ისტორიის
ალი და უახლესი
ზედ.
ზიულ-დემოკრა-
ოგრაფია (1917-
ის საკითხები.

კონსტანტინე შხაკაძე, მერაბ ჩიქვინიძე, გიორგი ჩიჩუა, ღვინთა კურცხალია

მივხედოთ ქართულ ენას

1. შესავალი ანუ საკითხის არსის შესახებ

მიზეზი იმისა, რომ ქართულ ენასთან დაკავშირებით მივმართავთ ქარ-
თულ საზოგადოებას ისაა, რომ დღეს უკვე კარს მომდგარ და სანახევროდ
უკვე ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში ქართული ენა, ქართული და ევრო-
პული ენების ტექნოლოგიური მხარდაჭერების შედარებით გამოკვეთილი სა-
განგაშო შედეგებიდან გამომდინარე, ციფრული გაქრობის ანუ, რაც იგივეა,
ციფრული კვდომის მეტად მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშაა.

ამგვარად, ჩვენი მიზანია ქართული საზოგადოების ინფორმირება დღეს
ქართული ენის წინაშე მდგარი ციფრული კვდომის ამ მეტად მაღალი საფეხ-
ურის საფრთხის თაობაზე. ეს კი, თავის მხრივ, გამიზნულია ქართული ენის
დაცვისა და შენარჩუნებისათვის ადგილობრივ აუცილებლად საწარმოებელ
პროცესებში ქართული საზოგადოების აქტიური ჩართულობის უზრუნველ-
საყოფად, რადგან, ჩვენი ღრმა რწმენით, ქართული ენისთვის და, შესაბამისად,
მთელი ქართველი ერისთვის ეს სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე საკითხი
ერთობლივი ქართული ძალისხმევის გარეშე შედეგობრივ ვერ გადაწყდება.

საქმე ისაა, რომ ჩვენ, ანუ, ქართველი ერი, ან შევძლებთ ქართული ენის
სრულ და ამომწურავ ტექნოლოგიზებას, რაც თარგმნის უნარით აღჭურვილი
ქართული ინტელექტუალური კომპიუტერული სისტემის ანუ „ქართულ ენაზე
მოაზროვნე, მოსაუბრე და მთარგმნელი მანქანის“ აგებას ნიშნავს, და, შესა-
ბამისად, ქართული ენით შევალთ „მრავალ ენაზე მოაზროვნე, მოსაუბრე და
მთარგმნელი მანქანების“ კულტურულ ეპოქაში, ანდა, ეს უკვე კარს მომდ-
გარი ახალი კულტურული ეპოქა კი დადგება, მაგრამ ქართველ ერს ამ ახალ
ეპოქაში ქართული ენით არც შესვლისა და, შესაბამისად, არც მონაწილეობის
არანაირი შესაძლებლობა არ ექნება.

აქედან გამომდინარე, ქართული ენის დაცვისა და შენარჩუნების საერთო
ეროვნული მიზნისა და პასუხისმგებლობის გათვალისწინებით ის სასიცოცხ-
ლო მნიშვნელობის მქონე ამოცანა, რომლის გადაწყვეტის აუცილებლობის
წინაშე დღეს ქართველი ერია, არის „ქართულ ენაზე მოაზროვნე, მოსაუბრე
და მთარგმნელი მანქანის“ აგება (უფრო დეტალურად იხილეთ [6 : 7-10]).

ეს კი, მთლიანობაში, იმის გათვალისწინებით, რომ ნებისმიერი ენის, მათ
შორის ქართული ენის სრული ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა ანუ ზემოთ
ძალიან მოკლედ დეფინირებული ამოცანის გადაწყვეტა ხელოვნური ინტელე-

ქტის ამოცანით განსაზღვრული ინფორმატიკის, მათემატიკის, ინჟინერიისა და ენათმეცნიერების ინტერდისციპლინარულ სამეცნიერო სფეროებში მდებარე ე.წ. „ტოპ“ ანუ უმაღლესი სირთულის ამოცანათა რიგშია, მეტად მნიშვნელოვანს ხდის იმ კითხვის ნიშანს, რაც ქართული ენისთვის ამ ამოცანის გადანყვეტასთან დაკავშირებით დღეს დღის წესრიგში დგას. მით უფრო, რომ, როგორც ამას ქვემოთ წარმოდგენილი მასალიდან მკითხველიც ცხადად დაინახავს, ასეთი მეტად მნიშვნელოვანი შინაარსის მქონე კითხვის ნიშნები დღეს დღის წესრიგში დგას მსოფლიოს ენების, მათ შორის ევროპის ენების უმეტესობისათვის.

ამგვარად, ეს ყველაფერი, ანუ, ჩვენ შემთხვევაში სწორედ ქართულ ენასთან დაკავშირებით ამ მხრივ გაჩენილი კითხვის ნიშანი არის მიზეზი, ხოლო ამ კითხვის ნიშნის მოხსნა - მიზანი წინამდებარე ნაშრომისა, რადგან, როგორც ეს ერთხელ უკვე ზემოთაღნიშნა, ჩვენთვის ცხადია, რომ ქართული საზოგადოების ერთობლივი ძალისხმევითა და კარგად დაგეგმილი განსაკუთრებული ღონისძიებების გატარების გარეშე ქართული ენის ბედთან დაკავშირებით გაჩენილი ეს მეტად საგანგაშო შინაარსის კითხვის ნიშანი შედეგობრივ ვერ მოიხსნება.

2. მოკლედ იმის შესახებ, თუ რას ვეყრდნობით

შესავალში ქართული ენის ბედთან დაკავშირებით გამოთქმული საგანგაშო შინაარსის განცხადება და მისი ქვემოთ წარმოდგენილი დამასაბუთებელი ხედვები ეყრდნობა იმ მონაცემებს, რაც ჩვენ ხელთა გვაქვს:

1. ევროპული ენებისთვის - მეტა-ქსელის [1], [2], [3], და [4] პუბლიკაციებით;

2. ქართული ენისთვის - [5], [6], [7] და [8] პუბლიკაციებითა და 2014, 2015 და 2016 წლის 14 აპრილს ორგანიზებული კონფერენციებით.

თუმცა, სანამ მთავარ სათქმელზე გადავიდოდეთ, ჩვენი საყრდენების კიდევ უფრო მკაფიოდ წარმოჩენის მიზნით, ქვემოთ მოგვყავს ამონარიდები [3 : ი - იიი]-დან, რომელთა გაცნობის შემდეგ მკითხველი არა მარტო მიხვდება, არამედ იგრძნობს კიდევ იმ ღრმა პასუხისმგებლობით დამოკიდებულებას, რასაც ევროპელები განიცდიან დღეს უკვე სანახევროდ ამოქმედებულ ციფრულ ეპოქაში თავ-თავიანთი ენების ბედთან დაკავშირებით.

კერძოდ, ამ მხრივ ინტერესმოკლებული არ იქნება ევროკომისიის და ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენელთა თვალსაზრისების გაცნობა (იხილეთ ქვემოთ წარმოდგენილი ციტატები), რაც ცხადია დაგვეხმარება ქართული ენის ბედთან დაკავშირებით არანაკლებ ღრმა პასუხისმგებლობითი დამოკიდებულებით გამსჭვალვაში.

ევროკომისია: „მრავალი წლის განმავლობაში და ათობით ენაში ვცდობოდით რა მედიის ავტომატურად მანალიზებული სისტემების შემუშავებას, ჩვენ მტკივნეულად განვიცდიდით ტექსტის მანალიზებული ინსტრუმენტებისა და რესურსების ნაკლებობას უმეტესი ენებისათვის. მეტა-ქსელის ანალიზი ძალიან ზუსტია. ენობრივი ტექნოლოგიები მართლაც სასაფუძვლო

შემადგენელია ახალი თაობის საინფორმაციო ტექნოლოგიებისათვის. ენა, რომლისთვისაც არ იარსებებს ეს სასაფუძვლო ენობრივი ინსტრუმენტები და რესურსები, უახლოეს მომავალში ვეღარ მიიღებს მონაწილეობას უკვე დაგეგმილ მთავარ ტექნოლოგიურ განვითარებებში” (რალფ შტაინბერგერი – საერთო ევროპული კვლევითი ცენტრი).

ლატვია: „ისეთი მცირე ენებისათვის, როგორცაა ლატვიური, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მხარი აუბას მზარდი ტემპებით მიმდინარე ტექნოლოგიურ პროგრესს. ჩვენი ენის სამომავლო არსებობის უზრუნველყოფის ერთადერთი გზა არის მისი მომხმარებლების უზრუნველყოფა ისეთივე შესაძლებლობებით, როგორი შესაძლებლობებიც აქვთ უფრო მრავალრიცხოვანი ენების მომხმარებლებს. ამიტომ თანამედროვე ტექნოლოგიების მონაწილე პოზიციებზე ყოფნა ჩვენი მიზნების მისაღწევი ერთადერთი გზაა“ (ვალდის დომბროვსკისი – ლატვიის პრემიერ-მინისტრი).

დანია: „თუ ჩვენი მიზანია ვისარგებლოთ დანიური ენით მომავლის ტექნოლოგიურ სამყაროში, ახლავე უნდა მივიღოთ ზომები ჩვენს ხელთ არსებული ცოდნისა და გამოცდილების გაერთიანებისა და შემდგომი განვითარებისათვის. - ეს განსაკუთრებით ცხადი ხდება მეტა-ქსელის მოხსენების გათვალისწინებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ვდგებით იმ საფრთხის წინაშე, რომ მხოლოდ ინგლისურის სრულყოფილად მცოდნე ადამიანები ისარგებლებენ ახალი თაობის საინტერნეტო, სამობილურო და სარობოტო ტექნოლოგიებით, რომლებიც უკვე კარს მოგვადგა“ (კირხმაიერ ანდერსენი – დანიური ენის საბჭოს დირექტორი).

პორტუგალია: „ენობრივი ტექნოლოგიების სფეროში პორტუგალიური ენისთვის წარმოებული კვლევები უაღრესად მნიშვნელოვანია საინფორმაციო სამყაროში პორტუგალიურის გლობალური კომუნიკაციის ენად ფორმირებისათვის“ (დოქტორი პედრო პასოს კოელო – პორტუგალიის პრემიერ-მინისტრი).

ჩეხეთის რესპუბლიკა: „მეტა-ქსელს შეაქვს მნიშვნელოვანი წვლილი ევროპის ენების ტექნოლოგიურ მხარდაჭერაში და, ასევე, მას ექნება შეუცვლელი როლი მრავალენოვანი ევროპული კულტურისა და საზოგადოების ფორმირებაში“ (ივანე ვილჰელმი – განათლების, ახალგაზრდობისა და სპორტის მინისტრის მოადგილე).

საბერძნეთი: „ენობრივი ტექნოლოგიების შემდგომი მხარდაჭერა ბერძნულ ენას და კულტურას არსებობას შეუნარჩუნებს ციფრული სამყაროში...“ (გიორგი ბაბბინიოტისი – განათლების, გახანგრძლივებული სწავლებისა და რელიგიურ საქმეთა მინისტრი).

მალტა: „...მალტური ენის ტექნოლოგიური მხარდაჭერა შესაძლებლობას მისცემს ჩვენ ენას დაიკავოს ისეთივე მონაწილე ადგილი, როგორც აქვთ სხვა ენებს და იყოს მუდმივ განვითარებასა და გამოყენებაში“ (დოლორეს კრისტინა – განათლებისა და დასაქმების მინისტრი).

ლიტვა: „მომავალი თაობებისათვის ლიტვური ენის შენარჩუნება საერთო ევროპული პასუხისმგებლობაა. ლიტვური ენის მომავალი დიდადაა დამოკიდე-

ბული იმაზე, შევძლებთ თუ ვერა მივყვეთ საინფორმაციო ტექნოლოგიების შემდგომი განვითარების პროცესებს“ (ანდრიუს კიბილიუსი – ლიტვის რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრი).

ირლანდია: „ენობრივი ტექნოლოგიები უკვე აღარ არის უმეტესი ევროპული ენების ფუფუნების საგანი – ეს უკვე არის ნებისმიერ შესაძლო სფეროში, დაწყებული ბიზნესიდან დამთავრებული ხელოვნებით, ამ ენების სიცოცხლისუნარიანობის გადარჩენისა და შენარჩუნების ერთადერთი საფუძველი, და ეს ასეა როგორც ირლანდიურისათვის, ასევე ნებისმიერი სხვა ევროპული ენისათვის“ (ფერდი მაკ ფაილაი – ირლანდიის ფონდის აღმასრულებელი დირექტორი).

უნგრეთი: „მეტა-ქსელს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ევროპულ ინოვაციებსა, კვლევებსა, განვითარებებსა და ევროპული იდეის ეფექტურ განხორციელებაში“ (ვალერია ჩიპე – უნგრეთის მეცნიერებათა აკადემიის გენერალური მდივნის მოადგილე).

შვედეთი: „მაღალი ხარისხის ენობრივ ტექნოლოგიებს შეუძლიათ იქცნენ ევროპაში ენობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნების ყველაზე ეფექტურ საშუალებებად. მათ შეუძლიათ ყველა ენა სრულყოფილად გამოყენებადი გახადონ თანამედროვე საზოგადოებაში, რაც, თავის მხრივ, დემოკრატიის საკითხიცაა. ამ მიმართულებით მეტა-ქსელი თავის თავზე იღებს ცენტრალურ, უფრო მეტიც – გადამწყვეტ დატვირთვას“ (ლენა ეკბერგი – შვედური ენის საბჭოს ხელმძღვანელი).

სლოვენია: „უკიდურესად აუცილებელია სლოვენური ენისათვის ენობრივი ტექნოლოგიების უწყვეტი განვითარება, თუ რა თქმა უნდა გვინდა, რომ სლოვენურმა მომავლის ციფრულ სამყაროშიც შეინარჩუნოს თავისი განუწყვეტელი განვითარების გზა“ (დოქტორი დანილო ტორკი – სლოვენიის რესპუბლიკის პრეზიდენტი).

დიდი ბრიტანეთი: „მეტა-ქსელის საქმიანობა არის მნიშვნელოვანი ნაბიჯი იმ მომავლისაკენ, რომელშიც ენობრივი ტექნოლოგიები იქნება ყველა ჩვენგანის გარშემო, და რომლებიც, მიუხედავად იმისა ვსაუბრობთ თუ არა ჩვენ ერთსა და იმავე ენაზე, თანამშრომლობის, ბიზნესის წარმოებისა და მეგობრებსა და კოლეგებთან ცოდნის გაზიარების თავისუფალ საშუალებებს მოგვცემს“ (დავით უილეტსი – უნივერსიტეტებისა და მეცნიერების სახელმწიფო მინისტრი).

ესტონეთი: „თუ ჩვენ არ განვახორციელებთ ენობრივი ტექნოლოგიების განვითარების გეგმას და თუ არ ვითანამშრომლებთ ამავე მიმართულებით მოძრავ სხვა ენებთან, სამომავლოდ, ესტონური გაირიყება მომავლის საინფორმაციო სამყაროდან“ (ესტონური ენის განვითარების 7 წლიანი გეგმა (2011-2017)).“

ჩვენი კიდევ ერთი საყრდენის ანუ ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის საკითხისადმი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის დამოკიდებულების გამოსაკვეთად ქვემოთ მოგვყავს მცირე ციტატა აკადემიის სამეცნიერო საბჭოს 2015 წლის 29 მაისის 28-ე დადგენილების ოქმიდან:

„საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, წარმოადგენს რა ქართული აკადემიური მეცნიერების მრავალმხრივი მემკვიდრეობის ერთ-ერთ უმთავრეს შემნახველს, სიღრმისეულად არის დაინტერესებული ქართული სახელმწიფო ენის სიმდიდრისა და შესაძლებლობების შენარჩუნებითა და განვითარებით, რამდენადაც უპირველესად სწორედ მასში გამოვლინდება ქვეყნის ინტელექტუალური წარმატების, მეცნიერებისა და განათლების შემდგომი პროგრესის შესაძლებლობები. სახელმწიფო ენის ბედი, მისი ავკარგი პირდაპირ არის დაკავშირებული მისი სრულფასოვნების, პოლიფუნქციონირების შენარჩუნებასთან მსოფლიოს თანამედროვე უსწრაფესი საინფორმაციო-ტექნოლოგიური განვითარების პირობებში.

სწორედ ამიტომ, იმ ყველაზე აქტუალურ, ყველაზე საყურადღებო გამოწვევებს შორის, რომელსაც ცივილიზებული ევროპა სთავაზობს მსოფლიო თანამეგობრობას, ყველა ერსა და ქვეყანას, ერთ-ერთი უმთავრესია ეროვნული ენების სრულფასოვანი განვითარების საკითხი უსაზღვრებო ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქაში. სწორედ ევროპამ დასვა ეს საკითხი მთელი სიმწვავეთ: ციფრული ტექნოლოგიებისგან განზე დარჩენამ შესაძლოა არაერთი ენა უსწრაფესი გაქრობის (როგორც ამბობენ - სიკვდილის) პირას მიიყვანოს!.. და პირიქით: ამ ტექნოლოგიების ათვისებამ შესაძლებელია მცირერიცხოვანი ერების ენებს ახალი სიცოცხლე, განვითარების ახალი პერსპექტივები შესძინოს.

აუცილებელია პირველ რიგში ვალიაროთ, რომ, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ამ მიმართულებით ჩვენში არცთუ სახარბიელო მდგომარეობაა: დღემდე ვერ ვახერხებთ სახელმწიფო ენის სათანადო დონეზე დაცვას, მის უზრუნველყოფას საჭირო რესურსებით, ეჭვს არ იწვევს ამ მხრივ განათლებისა და მეცნიერების თითქმის ყველა მიმართულებით ნლების განმავლობაში არსებული კრიზისის ნეგატიური შედეგები“ (როინ მეტრეველი - საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი).

3. კვლავ საკითხის არსის შესახებ

2012 წლის 20 სექტემბერს - 26 სექტემბრისადმი ანუ ენების ევროპული დღისადმი მიძღვნილ მეტა-ქსელმა გამოაქვეყნა პრეს-რელიზი სათაურით „სულ ცოტა 21 ევროპული ენაა ციფრული კვდომის საფრთხის წინაშე - კარგი და ცუდი სიახლეები ენების ევროპულ დღეს“ [1], რომლის მიზანი იყო ფართო ევროპული საზოგადოების ინფორმირება ევროპის ენების ციფრული კვდომის მაღალი ხარისხის საფრთხის თაობაზე. კერძოდ, ამ 30 ენაზე ერთდროულად გამოქვეყნებული პრეს-რელიზით (იხ. <http://www.meta-net.eu/white-papers/press-release>) მეტა-ქსელმა ევროპულ საზოგადოებას შემდეგი ამცნო:

„ევროპამ უნდა მიიღოს ზომები, რათა მოამზადოს თავისი ენები ციფრული ეპოქისათვის. ისინი ძალიან მნიშვნელოვანი შემადგენლებია ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობისა და, შესაბამისად, ცხადია, იმსახურებენ სამომავლო დაცულობას. ენების ევროპული დღე - 26 სექტემბერი კიდევ ერთხელ ადასტურებს ჩვენი კონტინენტის მდიდარი ენობრივი და კულტურული მემ-

კვიდრეობის დაცვისა და განვითარების მეტად მაღალ მნიშვნელობას. ამასთან, მეტა-ქსელის ეს კვლევა გასაგებს ხდის, როგორც იმას, რომ ციფრულ ეპოქაში, მრავალენოვანი ევროპა და მისი ლინგვისტური მემკვიდრეობა მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშეა, ასევე იმასაც, რომ, დღეს, თანამედროვე ევროპის წინაშეა სრულიად ახალი გზები და სრულიად ახალი შესაძლებლობები.

200-ზე მეტი ექსპერტის მიერ მომზადებული და მეტა-ქსელის თეთრი ფურცლების სერიის 30 ტომად გამოცემული კვლევა (ხელმისაწვდომია როგორც საინტერნეტო, ისე ბეჭდვითი ფორმით), აფასებს კვლევაში მონაწილე თითოეული ენის ტექნოლოგიურ მხარდაჭერას ოთხი მიმართულებით. ესენია: ავტომატური თარგმანი, სამეტყველო ურთიერთობები, ტექსტის ანალიზი და ენობრივი რესურსები. ექსპერტების მიერ 30-დან 21 ენის (ანუ 70%-ის) მხარდაჭერა ზემოთ დასახელებული ოთხი მიმართულებიდან რომელიმე ერთში მაინც შეფასდა უდაბლესი კატეგორიით ანუ როგორც „სუსტი ან არანაირი მხარდაჭერა“. რამდენიმე ენა, ასეთებია ისლანდიური, ლატვიური, ლიტვიური, და მალტური, ამ ოთხივე მიმართულებით უდაბლესი კატეგორიით შეფასდა. ამავდროულად, არცერთი ენა არ შეფასდა უმაღლესი კატეგორიით ანუ როგორც „სრულყოფილად მხარდაჭერილი“. მხოლოდ ინგლისური ენა შეფასდა როგორც „კარგად მხარდაჭერილი“, რომლის მერე მოდიან ისეთი „ზომიერად მხარდაჭერილი“ ენები, როგორიცაა ჰოლანდიური, ფრანგული, გერმანული, იტალიური და ესპანური. მხარდაჭერა ენებისა, როგორიცაა ბასკური, ბულგარული, კატალონიური, ბერძნული, უნგრული და პოლონური, შეფასდა როგორც „ფრაგმენტული მხარდაჭერა“, რაც ამ ენებსაც ადგილს უჩენს მაღალი საფრთხის ქვეშ მყოფ ენათა ჯგუფში.“ [1 : 1].

ანუ, მათი თქმით, ის ენა, რომელსაც შესადარებლად აღებული ოთხი მიმართულებიდან (იგულისხმება ავტომატური თარგმანი, სამეტყველო ურთიერთობები, ტექსტის ანალიზი და ენობრივი რესურსები) ერთში მაინც აქვს უდაბლესი ანუ „სუსტი ან არანაირი მხარდაჭერა“, ციფრული გაქრობის ანუ კვდომის საფრთხის ქვეშაა. ასევე, მათი თქმით, ისლანდიურ, ლატვიურ, ლიტვიურ და მალტურ ენებს ამ ოთხივე კატეგორიაში აქვთ მხოლოდ „სუსტი ან არანაირი მხარდაჭერა“. გარდა ამისა, პრეს-რელიზის ზემოთ მოყვანილი ციტატის ბოლო ნაწილის შინაარსის თანახმად გასაგები ხდება, რომ ბასკური, ბულგარული, კატალონიური, ბერძნული, უნგრული და პოლონური ენები, მიუხედავად იმისა, რომ მათ აქვთ „ფრაგმენტული მხარდაჭერა“, ციფრული კვდომის მაღალი რისკის ანუ მაღალი საფეხურის საფრთხის მქონე ენათა ჯგუფში არიან.

ანუ, ამით ჩვენ იმის თქმა გვინდა, რომ ევროკომისიის დაფინანსებითა და 200-ზე მეტი ევროპელი ექსპერტის მონაწილეობით მეტა-ქსელის მიერ ჩატარებული საერთო ევროპული კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით გაკეთებული შეფასებებით ევროპელები მიიჩნევენ, რომ კვლევაში მოქცეული 30 ევროპული ენიდან ციფრული კვდომის მაღალი ხარისხის საფრთხის ქვეშ არის „კარგად“ და „ზომიერად“ მხარდაჭერილი ინგლისური, ჰოლანდიური,

ფრანგული, გერმანული, იტალიური და ესპანური ენების გარდა ყველა დან-არჩენი. კერძოდ, ეს ენებია ისეთი „ფრაგმენტული“ და „სუსტი ან არანაირი“ მხარდაჭერის მქონე ენები, როგორცაა: ბასკური, ბულგარული, კატალონიური, ხორვატული, ჩეხური, დანიური, ესტონური, ფინური, გალიციური, ბერძნული, უნგრული, ისლანდიური, ირლანდიური, ლატვიური, ლიტვიური, მალტური, ნორვეგიული (ბოკმალური და ნინორსკული), პოლონური, პორტუგალიური, რუმინული, სერბიული, სლოვაკური, სლოვენური, შვედური.

ამგვარად, თუნდაც მხოლოდ ზემოთ უკვე აღნიშნული, იმის გათვალისწინებით, რომ ტექნოლოგიური მხარდაჭერის თვალსაზრისით ქართული ენა ამ ზემოჩამოთვლილ ევროპულ ენებთან შედარებით ბევრად უკანაა, ცალსახად გასაგებს ხდის, რომ ის საგანგაშო ზარი, რაც ევროპაში ევროპის ენებთან მიმართებაში 2012 წელს ჩამოჰკრეს, დღეს, 2016 წელს, ჩვენს ქვეყანაში, ქართულ ენასთან მიმართებაში, ბევრად უფრო ხმამაღლა უნდა გავაჟღეროთ, რადგან, ისევე ვიმეორებთ: მხოლოდ ქართული საზოგადოების, აკადემიურ-სამეცნიერო, მხატვრულ-შემოქმედებითი და ლიტერატურულ-პუბლიცისტური წრეების ერთობლივი ძალისხმევით და კარგად დაგეგმილი განსაკუთრებული ღონისძიებების გატარების შემთხვევაშია შესაძლებელი ქართულ ენას ავაშოროთ დღეს მის წინაშე მდგარი ციფრული კვდომის განსაკუთრებით მაღალი საფეხურის საფრთხე.

ეს ცხადია და, ამდენად, ჩვენ ამ მეტად მძიმე - საგანგაშო მდგომარეობიდან ქართული ენის გამოყვანისთვის პირველ რიგში აუცილებლად გადასადგმელ ნაბიჯად დავსახეთ ქართული ენის წინაშე მდგარი ციფრული კვდომის ამ მეტად მაღალი საფეხურის საფრთხისთვის ფართო საზოგადოებრივი ცნობადობის მიცემა, რადგან გვწამს და გვჯერა, რომ ზოგადქართული ეროვნული პასუხისმგებლობის გათვალისწინებით ქართული საზოგადოების თითოეული წევრი ქართული ენის ციფრული კვდომის საფრთხისგან დაცვის მიზნით ამ აუცილებლად გასატარებელი საგანგებო ღონისძიებების მნიშვნელოვანი და არსებითი მონაწილე გახდება.

ამგვარად, ყოველივე ზემოაღნიშნულთა გათვალისწინებით, ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: ის, რომ ქართული ენა ციფრული კვდომის განსაკუთრებით მაღალი საფეხურის საფრთხის ქვეშაა, სრულიად ცხადსა და გასაგებს ხდის იმას, რომ უკვე ნამდვილად დროა ერთად მივხედოთ ქართულ ენას!

ამასთან, ქართული ენისთვის და, შესაბამისად, მთელი ქართველი ერისთვის ამ სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხისადმი ზემოთ უკვე მკაფიოდ გამოკვეთილ საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის დამოკიდებულებასთან ერთად, საფუძველს იმისა, რომ ერთად მივხედოთ ქართულ ენას, იძლევა აგრეთვე ამავე საკითხისადმი დღევანდელი სამთავრობო და სახელისუფლებო გუნდის ეროვნული მიზნების სრულად შესაბამისი დამოკიდებულება, რაც ცალსახად საბუთდება:

1. საქართველოს პრემიერ-მინისტრ გიორგი კვირიკაშვილის განცხადებით, რომელსაც მთავრობის ადმინისტრაცია დედაენის დღესთან დაკავშირებით ავრცელებს - „დღეს საქართველო დედაენის დღეს აღნიშნავს. ქართული

ენა ჩვენი ერის უდიდესი სიმდიდრე და ჩვენი იდენტობის პირველი ნიშანია. 1978 წლის 14 აპრილს ქართული ენის სახელმწიფო სტატუსის დასაცავად ათასობით კაცი გამოვიდა ქუჩაში. მაშინ ეს იყო წარმოუდგენელი გამბედაობა და ვაჟკაცობა. ეს მუხტი იმდენად ძლიერი იყო, რომ საბჭოთა რეჟიმი იძულებული გახდა, დათმობაზე წასულიყო და დაეკმაყოფილებინა ერთ მუშტად შეკრული ხალხის მოთხოვნა. ქართულმა ენამ სახელმწიფო ენის სტატუსი შეინარჩუნა. 14 აპრილის პროტესტმა ნათლად აჩვენა, რომ ქართველი ხალხი ყოველთვის დაიცავს თავის უმთავრეს ღირებულებებს. დღეს ჩვენი ვალაა მოვუფრთხილდეთ და დავიცვათ ქართული ენა” (იხ. <http://www.epn.ge/?id=21978>);

2. აკადემიკოს ივანე კილურაძის თავმჯდომარეობით მოქმედი საქართველოს პარლამენტის განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის კომიტეტის მიერ შემუშავებული საქართველოს კანონით „სახელმწიფო ენის შესახებ“. კერძოდ, კანონის 37-ე მუხლის თანახმად დღეს უკვე კანონით განსაზღვრული ვალდებულებაა სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის შემუშავება, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს: ა) სახელმწიფო ენის შესწავლის მსურველთა ინტერესების მაქსიმალურ უზრუნველყოფას; ბ) სახელმწიფო ენის სტრუქტურის, ისტორიისა და ფუნქციონირების თავისებურებათა თანამიმდევრულ კვლევას; გ) სახელმწიფო ენის სრულ ტექნოლოგიურ უზრუნველყოფას.

აქედან გამომდინარე დასკვნითი მოსაზრების სახით ხაზს ვუსვამთ შემდეგს: ქართული ენის წინაშე მდგარი ციფრული კვდომის განსაკუთრებით მაღალი საფეხურის საფრთხიდან ქართული ენის გამოყვანისთვის პირველ რიგში გადასადგმელ ნაბიჯად გვესახება აღნიშნულის შესახებ ქართული საზოგადოების რაც შეიძლება ამომწურავი ინფორმირება და, აგრეთვე, საქართველოს კანონის „სახელმწიფო ენის შესახებ“ რაც შეიძლება დროული ამოქმედებისათვის კანონის 37-ე მუხლით განსაზღვრული „სახელმწიფო ენის ერთიანი პროგრამის“ შემუშავების მიზნით აქტიურად მოქმედი ჯგუფის რაც შეიძლება დროული ფორმირება.

წყაროები და ლიტერატურა:

1. At Least 21 European Languages in Danger of Digital Extinction - Good News and Bad News on the European Day of Languages, META-NET, 2012.
2. EUROPE'S LANGUAGES IN THE DIGITAL AGE, Editors – G. Rehm, H. Uszkoreit, 2012.
3. STRATEGIC RESEARCH AGENDA FOR MULTILINGUAL EUROPE 2020, edited by the META Technology Council, 2012.
4. Strategic Agenda for the Multilingual Digital Single Market - Technology for Overcoming Language Barriers towards a truly integrated European Online Market (05), Editors - G. Rehm and others, 2015.

5. საქართველოს პარლამენტის კონფერენციის - „ქართული ენა - 21-ე საუკუნის გამოწვევები“ - მასალები, გამოცემის რედაქტორი ფ. საყვარელიძე, გვ.1-112, 2013.
6. კ. ფხაკაძე, ღია წერილი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ აკადემიას ანუ ის, რომ ევროპული ენები საფრთხის წინაშეა, სრულიად ცხადს ხდის იმ საფრთხის განსაკუთრებით მაღალ ხარისხს, რომლის წინაშეცაა ქართული! - ანუ, კვლავ ქართული ენის უფლებების დასაცავად!! - ანუ, დროა მივხედოთ ქართულ ენას!!! - მოკლე ვარიანტი, ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, N7-N8, გვ.1-20, 2013-2014.
7. საერთაშორისო კონფერენცია „ენა და თანამედროვე ტექნოლოგიები“, საორგანიზაციო კომიტეტი: ა. არაბული, მ. თანდაშვილი, დ. თვალთვაძე, რ. პაპიაშვილი, მ. ყამარაული, სარედაქციო კოლეგია: ლ. ბაკურაძე, ზ. კიკვიძე, თ. მარგალიტაძე, ჯ. ჰადსონი, გვ.1-127, 2015.
8. Pkhakadze K., Chikvinidze M., Chichua G., Beriasvili I., Kurtskhalia D, In the European Union with the Georgian language - the aims and basements of the project „One more step towards georgian talking self-developing intellectual corpus“, Reports of Seminar of Ilia Vekua Institute of Applied Mathematics, 37-43, 2015.

**KONSTANTINE PKHAKADZE, MERAB CHIKVUNIDZE, GIORGI CHICHUA,
DAVID KURTSKHALIA**

TAKE CARE ON THE GEORGIAN LANGUAGE

Summary

In the article, based on the comparison of the technological supports of the Georgian and those European languages which are in danger of digital extinction, it is claimed that the Georgian language is under the great threat of digital extinction in the digital age.

In order to take out the Georgian language from this alarming state, we propose to make the following steps firstly: to inform the Georgian society about this alarming situation; to form an active group for the aim of creation an “Unified Program of the Official Language”, which must be done according to the 37th article of the “Law of Georgia on the Official Language” and which is completely obligatory in order to put this law into effect.

კ. შ. ПХАКАДЗЕ, М. Л. ЧИКВИНИДЗЕ, Г. Т. ЧИЧУА, Д. Е. КУРЦХАЛИА

ПОЗАБОТИМСЯ О ГРУЗИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В статье, на основе сравнения технологической поддержки грузинского и тех европейских языков, которые находятся под угрозой цифрового вымирания, высказанно аргументированное мнение о том, что грузинский язык в цифровой эпохе находится под высокой степени угрозы цифрового вымирания.

При этом, мы считаем, что с целью вывода Грузинского языка из этого весьма тревожного положения, в первую очередь обязательно: Информировать грузинское общество об этой тревожной ситуации; Сформировать активную группу с целью разработки “Единой программы Государственного языка”, во что нас обязывает 37 статья закона Грузии о государственном языке.